Történelmünket is ébren kell tartani, ha már a történelem bennünket, magyarokat, álmatlanságra ítélt. – **DANYI ZOLTÁN** *A dögeltakarító* című regényéről **BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN** írt.

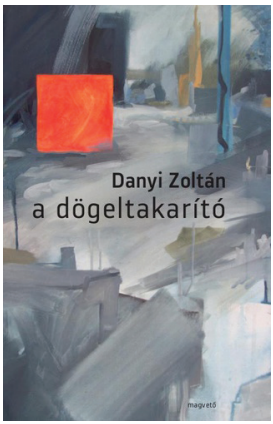

Polgárháború

„Egy író akkor nyert, ha könyve kritikát provokál, de amikor az ember hozzáfog, hogy a kritikát elgondolja, mindig érezze elégtelenségét, és ennél többet: igazságtalanságát” – írja Hamvas Béla Szentkuthy Miklós P*rae* című regényéről szóló esszéjében. Engem is hasonló gondolatok foglalkoztattak, ezért csak részben vállalkozom Danyi Zoltán 2015-ben megjelent kötetének* exegézisére.

A vájt fülű olvasó, aki Proust, Virginia Woolf, Thomas Mann szövegvilágán nevelkedett, de Kerouactól, sőt Salingertől sem idegen, rögtön átveszi a történés lüktetését, megpróbál „alkotó” része lenni a cselekménynek. Drukkol az írónak, hogy azt írja, amit olvasni szeretne, durvábban: akarna. Danyi megteremti az ehhez szükséges kezdeti energiát, ügyesen görgeti, oda-vissza, emlékeit. Több sínen, mint egy nagy rendező-pályaudvaron tolatja a vasúti kocsikat, hogy végül összeálljon belőlük a szerelvény, melynek húzóereje a háború.

A délszláv konfliktusról számtalan prózai alkotás, több játék- és dokumentumfilm született az elmúlt tíz-tizenöt esztendőben. Gondolok itt Miljenko Jergović *Ruta Tannenbaum* (Kollár Árpád fordítása) és Igor Štiks *Illés próféta szekere* (Orcsik Roland fordítása) című regényére, vagy Angelina Jolie *A vér és méz földje* című játékfilmjére. Míg az előbbi két sikerregény a második világháború holokauszt-történéseibe ágyazza a polgárháború atrocitásait, Angelina Jolie alkotása egy boszniai muzul-

mán nő és egy szerb férfi tragikus szerelméről szól. (Mivel dokumentumfilmeket is említettem, hadd emeljem ki Goran Dević *A három katona*, Heddy Honigmann *Jó férjem, drága fiam* és Namik Kabil *Kihallgatás* című munkáját.)

Ebben a témában Danyi Zoltán jugoszláviai magyarként sem tud kétségbeejtőbbet, megrendítőbbet, drámaibbat mondani, de úgy vélem, nem is állt szándékában.

Regényének főszereplője vajdasági magyar fiatalember, aki egy széthulló, nacionalizmustól feltüzelt és lángba borult ország szülötteként éli meg a délszláv polgárháborút. Bár elszakított szülőföldjéhez kötődik, magyarságidentitása hiteles és tragikus jelképe országa történelmének. Míg az antik görög drámában a hős vagy az ellene forduló bukása, erkölcsi, lelki összeomlása idézi elő a katarzist, addig Danyi esetében a gondolatiság, a repetitív monológ szürke, néhol semmitmondó paradigmái váltanak ki az olvasóban hasonló érzést. Nem a kiélezett háborús élethelyzetek, a vadállati ösztönök emberi megnyilvánulásai teremtik meg a szöveg feszültségét, hanem a belső párbeszédek, az elidegenedés peremére űzött emberi lélek reflexiói, s ezt az író mesterien valósítja meg regényének első három fejezetében.

A folytatás viszont kisiklik a kezéből, elillan, kámforrá válik a kiábrándultság, a talajvesztettség, az útkeresés sikátoraiban. A főhős meddő elmélkedése Budapest forgalmi dugóiban, pótcselekvése a kocsiban (vizet iszik egy műanyag palackból, s ugyanabba vizel), már-már hisztérikussá hiperbolizált füzetvásárlási rögeszméje, a minduntalan visszatérő emlékképek tobzódása – még ha jelképekkel teletűzdelt is – nem segít üzenetének megfogalmazásában, nem fokozza az elidegenedés érzetét. Ellép a drámaiság fókuszából, sejtet, de nem győz meg, nem teremt újabb feszültséget, kihívást.

Pedig lenne még mit mondania, mire visszatérnie, mit elővennie és elevenen felboncolnia, kardélre hánynia. Az Osztrák-Magyar Monarchia, a magyar államiság és nemzet széthullásának drámaisága, tragédiája egyedülálló a modern világtörténelemben. Ez a forrása minden magyar kétségbeesésének és talajvesztésének. Az elmúlt száz év során romba dőlt, soha vissza nem állítható magyar állami egység fájó hiánya legfőbb oka a

nemzet identitás- és kultúravesztésének, elidegenedésének önmagától és az európai kultúrától. Erről a kollektív lelkiállapotról Danyi csak árnyaltan és keveset szól. Igaz, szövegének teste, struktúrája sem mindig alkalmas történelmi reflexióra, de neki, a kisebbségi sors elszenvedőjének meg kellett volna keresnie, jobban mondva teremtenie ezeket a lehetőségeket. Ettől (is) lett volna a regény még jelentősebb, markánsabb, maradandóbb. Történelmünket is ébren kell tartani, ha már a história bennünket, magyarokat álmatlanságra ítélt.

Készakarva nem idéztem a regényből, nem ragadtam ki azokat a mélyen tragikus mozzanatokat, amelyek megdöbbentenek, felemésztik a lelket. Azt szeretném, ha ezeket az olvasók tapasztalnák meg, mert Danyi Zoltán írása jelenkori irodalmunk jelentős teljesítménye.

**** Danyi Zoltán, A dögeltakarító. Magvető Kiadó, 2015.***

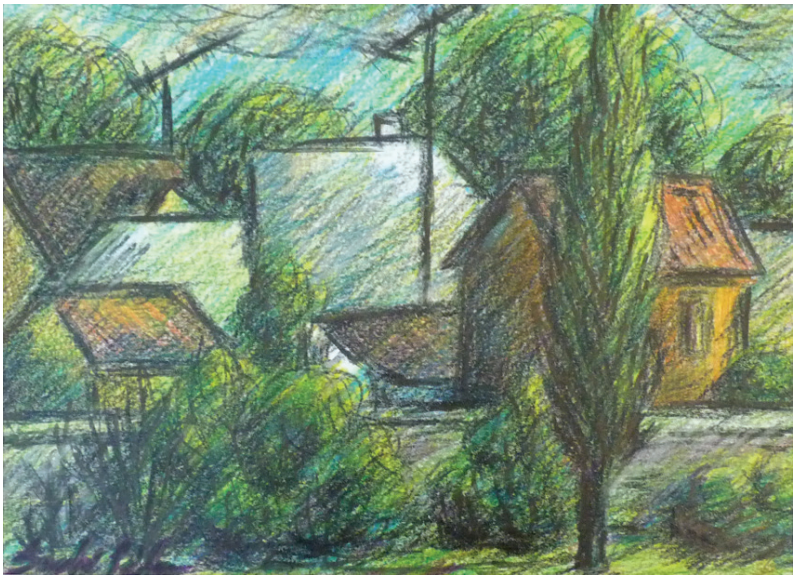

Szabó Péter festménye